

УДК 373.5:0/9:331.544"711":37.012

Бісіркін Петро Михайлович, науковий співробітник відділу лабораторних комплексів засобів навчання Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ У ДОПРОФІЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ**

Анотація

У статті розглядаються особливості дослідження особистості учнів в умовах допрофільної підготовки у загальноосвітніх навчальних закладах із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання у навчально-виховному процесі. Застосування у підсумковий період допрофільної підготовки засобів психолого-педагогічного діагностування, здійснюється, з урахуванням силогізму індивідуальності та профільності навчання в умовах загальноосвітньої школи, визначення мотивації навчання, творчих та інтелектуальних здібностей, природженості певних особистісних якостей та мотиваційно-емоційно-ціннісної, практичної й інформаційної складових особистості учнів допрофільних класів.

Ключові слова: допрофільна підготовка, діагностичні засоби, дослідження особистості, інформаційно-комунікаційні технології.

Актуальність теми обумовлюється тим, що успішне здійснення допрофільної підготовки можливе за умови дослідження наявного кола аспектів, індивідуального розвитку особистості учнів допрофільних класів засобами психолого-педагогічного діагностування, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології.

Метою статті є розгляд дослідження особистості в умовах допрофільної підготовки у загальноосвітніх навчальних закладах, використання психолого-педагогічних діагностичних засобів, враховуючи взаємозв'язок індивідуалізації та профільності навчання.

Сучасна соціальна ситуація потребує випускника школи не тільки навченого, але й зобов'язує школу надати якісну освіту, яка має формувати особистісно значущі знання і способи діяльності, розвивати прагнення до творчості та індивідуальність школяра. Обґрунтування особистісно значущих сенсів їхніх індивідуальних освітніх траєкторій; — створення ситуацій успіху [2].

Особистісний потенціал учнів як сукупність його організаційно-діяльнісних, пізнавальних та творчих здібностей А. В. Хуторської розглядає в рамках процесу виявлення, реалізації та розвитку зазначених здібностей учнів у ході їхнього просування за індивідуальними освітніми траєкторіями, які є персональним шляхом реалізації їх особистісного потенціалу в освіті [6].

У дослідженні особистості учня в процесі допрофільної підготовки важливо врахувати, зокрема, особистісну орієнтованість та розвивальність навчання.

Характеризуючи підстави особистісно орієнтованого навчання, В. В. Серіков акцентує увагу, на виявленні суб'єктивного змісту, особистісно стверджуючих цінностей в освітньому досвіді. Перехід до нової особистісної парадигми, на його думку, — провідна тенденція сучасної освіти та в цілому педагогічної свідомості суспільства наприкінці ХХ-го сторіччя, самого феномена освіченості, до структури якого повинні ввійти не тільки «знансєвий», діяльнісний і творчий досвід, але й досвід, властивий духовно-особистісній самоорганізації людини, пов'язаний з виконанням нею сенсопошукових, рефлексивних, самооцінних, життєво-плануючих та ін. функцій. Особистісна парадигма безпосередньо не впливає на побудову змісту й форм навчання, а стосується, у першу чергу, внутрішньої організації суб'єктів навчання та в меншій мірі впливає на будову предметно-змістової галузі навчання [7].

Профільність, зокрема, може бути заснована на предметному поділі змісту освіти, коли профілі встановлюються на основі домінування певних навчальних предметів — фізики й математики, літератури й мов тощо. З одного боку, учень-гуманітарій може займатися улюбленим (або «потрібним») предметом більше, ніж іншими, але, з іншого, не можна стверджувати, що гуманітарію не цікаві комп'ютерні технології або веб-дизайн. Учень фізико-математичного профілю, який любить вірші, не зможе приділити своїм різнопредметним інтересам необхідної уваги. Предметна профільність обмежує учня формально, а не особистісно, «зрізуючи» з його освітньої траєкторії індивідуально значущі предмети й галузі [6].

Усі загальноосвітні дисципліни, зокрема, у тому числі й «Інформатика та ІКТ», мають свої традиційні способи членування змісту, які є суспільною нормою людської діяльності як її своєрідний еталон, який має знакове оформлення, що накладається на об'єкт, представлений у змісті, і таким чином, продукується нове знання.

Використання в пізнавальній діяльності системи уніфікованих еталонів народжує уніфіковане знання і формує інваріантно-особистісні якості пошуку засобів, що дозволяють школярам долати протиріччя між уніфікованим способом одержання знань і феноменами особистісного досвіду, сприяючи можливості створення індивідуальної картини світу.

Для інформаційно-технологічного профілю навчання, наприклад, — характерна реалізація таких установок:

- 1) загальноосвітня (формування інваріанту знань, умінь і навичок, безвідносних до конкретних видів діяльності, крім навчальної);
- 2) допрофільна (виявлення і розвиток феноменів особистісного досвіду);
- 3) профільна (орієнтація на узгодження індивідуально-особистісного смислового контексту й інваріантно-особистісних якостей діяльнісних).

Водночас кожна з установок володіє власними функціями: загальноосвітня переводить учнів у стан невизначеності й вибору, допрофільна актуалізує їхні особистісні сенси, у профільній виробляються засоби для розвитку всієї ієрархії сутнісних сил [5].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) пов'язані з безпрецедентними глобальними потоками інформації та пов'язують великі мережі людей через географічні кордони. Незначні граничні витрати ІКТ є важливим фактором на порядку денному, що сприятиме розвитку освіти та нових форм навчання.

Школярі — комп'ютерні користувачі, як правило, краще встигають із ключових шкільних предметів, ніж ті, що з обмеженим досвідом або відсутністю впевненості у своїй здатності використовувати основні функції комп'ютера [12].

Дослідження (Є. В. Бондаревська, І. А. Зімняя, В. В. Серіков, І. С. Якіманська та ін.) показують, що вплив особистості педагога в умовах орієнтованої освіти, зростає, разом із тим знижується роль учителя тільки як джерела інформації, а найбільшого значення набуває, як носія ціннісних орієнтацій.

Однією з підвалин побудови профільного навчання за І. С. Якиманською є особистісно-орієнтований підхід. Так особистісно орієнтована система навчання вимагає зміни «векторів» у педагогіці: від навчання до навчання, — як індивідуальної діяльності школяра та педагогічної підтримки. Ефект створення й управління особистісно орієнтованим навчанням залежить значною мірою від урахування індивідуальних здібностей учня як основного суб'єкта освітнього процесу, що робить саме його проектування гнучким, варіативним, багатofакторним та значною мірою залежним від обліку індивідуальних здатностей учня. Найважливішою метою сучасної загальноосвітньої школи є проектування й організація найбільш сприятливих умов для розвитку особистості учня як індивідуальності в навчальному процесі. Таким чином, особистісно орієнтоване навчання є системною побудовою взаємозв'язку навчання, розвитку. Це цілісний освітній процес, що істотно відрізняється від традиційного навчально-виховного процесу [11].

Індивідуалізація навчання та виховання, як провідна ідея, спрямована на формування індивідуальності особистості, досягнення нею цивільного, професійного і морального самовизначення, передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, створення умов для розвитку, і прояву їхніх інтересів, схильностей [6].

Важливою складовою вивчення особистості у профільному та допрофільному навчанні є система психолого-педагогічної діагностики розвитку профільної спрямованості особистості школяра, і містить у собі тестові методики дослідження мотиваційної, емоційної й ціннісної сторін особистості, реалізація комплексу педагогічних, психологічних, інформаційних та орієнтаційних заходів, спрямованих на розвиток готовності школярів до профільного вибору [9].

Мотиваційно-емоційно-ціннісна готовність до профільного вибору визначається рівнем розвитку профільної спрямованості особистості школяра. Практична готовність характеризується ступенем відповідності навчальної підготовки школяра вимогам профілю. Інформаційна готовність визначається рівнем обізнаності школяра про існуючі можливості профільного вибору.

Система психолого-педагогічної діагностики, за дослідженнями О. В. Чепікової ґрунтується на системі критеріїв і рівнів розвитку профільної спрямованості особистості школяра, і містить у собі сукупність таких діагностичних методик, як

тестові методики дослідження мотиваційної, емоційної та ціннісної сторін особистості, загальних і спеціальних здібностей, самооцінка школярем своєї профільної спрямованості, педагогічними умовами якої вважаються:

- побудова освітнього процесу на основі особистісно-орієнтованого підходу;
- надання учням можливостей для вільного вибору профілю навчання;
- побудова індивідуальних освітніх траєкторій;
- реалізація комплексу педагогічних, психологічних, інформаційних та орієнтаційних заходів, спрямованих на розвиток готовності школярів до профільного вибору [9].

Вивчення зв'язку індивідуально-психологічних особливостей школярів і вибору ними профілю навчання можливе за допомогою низки методик: тест-опитувальник Айзенка, тест Кетелла, тест-опитувальник Магомед-Емінова М.Ш. (ТМД), — вивчення самооцінки і Я-Концепції, «Карта інтересів» та ін.[1, 10].

Діагностування із застосуванням тестових методик, які складаються з тесту досягнень (стандартизований тест академічних досягнень) і тесту IQ, дає можливість об'єктивно оцінити рівень знань учнів, і відповідність оцінок реальним знанням, прогнозувати майбутній стиль навчання, здібностей учнів основних перехідних періодів: від молодшого до середнього, від середнього до старшого шкільного віку, що сприяє ефективному здійсненню індивідуалізації навчально-виховного процесу [4].

Відбір у профільні класи слід розглядати як засіб формування реалістичного уявлення учнів про себе, як елемент систематичної психолого-профорієнтаційної роботи в школі та як різновид групової профконсультації, у якій акцент робиться на мотиваційному компоненті [6].

Індивідуальні відмінності учнів загальноосвітньої школи передусім визначаються інтелектуальними та творчими здібностями. Індивідуалізація навчального процесу в школі значною мірою залежить від виявлення й урахування індивідуальних відмінностей інтелекту дитини, її здатності до творчості взагалі та під час комплектування профільних класів.

Еталонні моделі інтелектуальних і творчих здібностей, що дозволяють сконструювати відповідні діагностичні засоби виявлення індивідуальних здібностей та включає такі показники:

- рівень розвитку (обдарованість — середній низький);
- вербальна — невербальна спрямованість;
- чуттєво-образний чи словесний тип сприймання інформації;
- конкретний — абстрактний тип мислення;
- переважаючий тип мислення: аналітичний — синтезуючий [4].

Розгляд та врахування вищезазначених аспектів у комплексному поєднанні дозволяє, на нашу думку, зорієнтуватися у виборі змісту засобів психолого-педагогічного діагностування учнів допрофільних класів.

Урахування актуального стану інтелектуального й особистісного розвитку учня дає змогу також відстежувати динаміку взаємозалежних якісних змін у розумовому, соціальному і креативному потенціалі учасників навчання [3].

Розглядаючи можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у рамках контексту нашого дослідження — особистості учнів допрофільних класів, на нашу думку, на увагу заслуговує відома прикладна програма Microsoft Excel, яка дозволяє створювати електронну інтерпретацію тестів та опитувальників, зрозумілих для школяра та вчителя. Зручний та доступний інтерфейс діагностичних інструментів дослідження, створені цією програмою, поєднує водночас широкі можливості проведення математичної обробки статистичних даних (рис. 1).

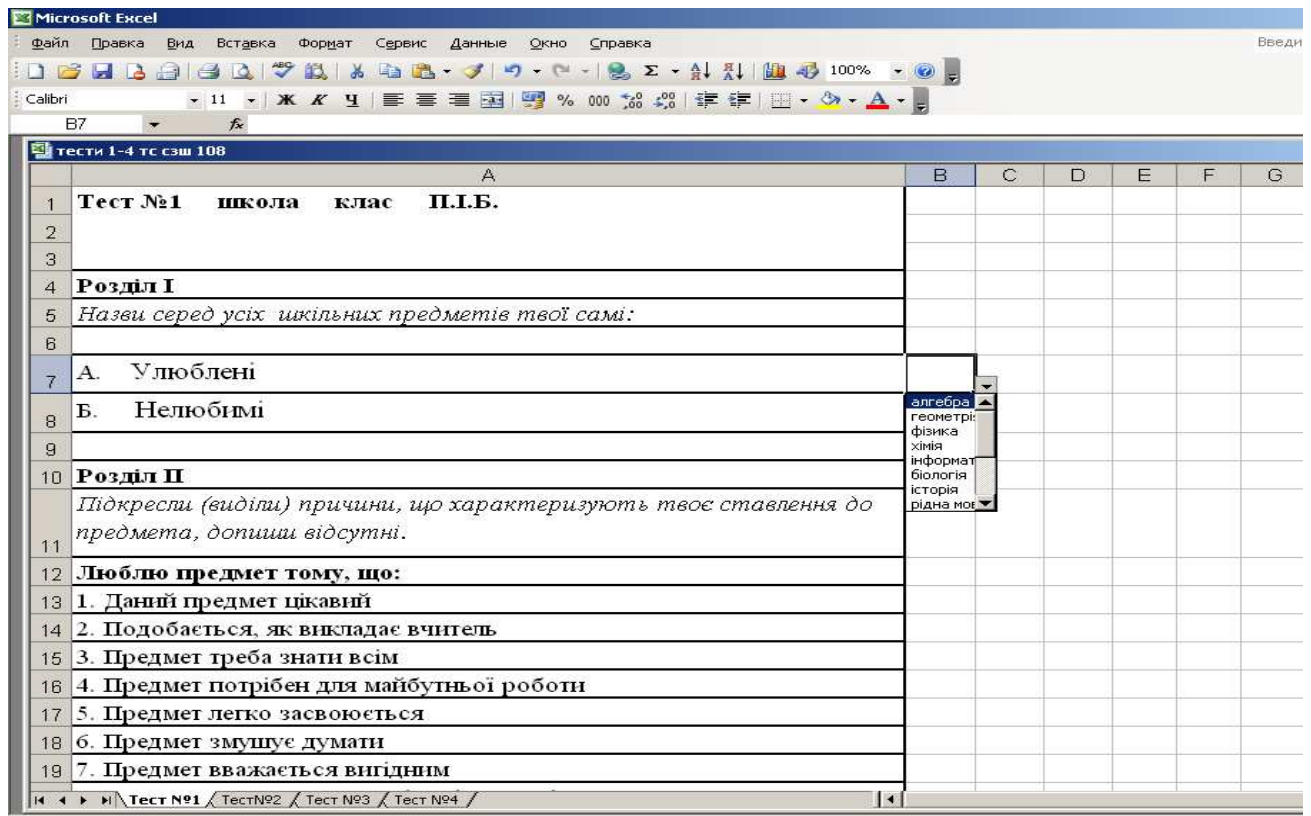

Рис. 1

Створюючи електронну інтерпретацію тестів та опитувальників за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій з метою дослідження особистості учнів допрофільних класів, слід враховувати, що школярі допрофільних класів є комп'ютерними користувачами, підготовленими у рамках програми загальноосвітньої школи до роботи з офісною програмою Microsoft Excel.

Висновки: Під час подальшого вивчення індивідуальних відмінностей особистостей учнів із використанням психолого-педагогічних методик дослідження, на нашу думку, необхідно враховувати, зокрема:

- предметний поділ змісту освіти;
- урахування домінування окремих навчальних предметів;
- характер реалізації установок, співвідносних із профілем навчання, зокрема, виявлення і розвиток феноменів особистісного досвіду;
- мотиваційно-емоційно-ціннісну готовність до профільного вибору;
- особистісну орієнтованість та розвивальність навчання;
- еталонні моделі інтелектуальних і творчих здібностей учнів;
- урахування типів мислення, притаманних віковій категорії учнів допрофільних класів;
- індивідуальні інтелектуальні відмінності особистості дитини;
- уміння та навички застосувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання у навчально-виховному процесі допрофільних класів загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі з викладанням предметів природничого циклу.

Список використаних джерел

1. *Аверин А. В.* Психолого-педагогическое сопровождение предпрофильной подготовки и профильного обучения [Електронний ресурс] / Аверин А. В.//— Режим доступу: [http:// lpo.kgpi.ru/teacher/12_psychologist/soprovojdnie.doc](http://lpo.kgpi.ru/teacher/12_psychologist/soprovojdnie.doc). — Заголовок з екрана.

2. *Вишневская Л. Л.* Исследовательская деятельность учащихся гимназии как средство реализации их индивидуальных образовательных траекторий: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. Л. Вишневская; Ярославский гос. пед. ун-т. — Ярославль, 2008 — 174 с.

3. Горбань Г. О. Соціально-психологічне дослідження особистості школяра в процесі експериментального навчання: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Г. О. Горбань; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2002. — 20 с.

4. Доротюк В. І. Діагностика індивідуальних відмінностей учнів загальноосвітньої школи при комплектуванні профільних класів. Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / В. І. Доротюк; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2001. — 18 с.

5. Корнеева Т. Б., Меденцев А. А. Индивидуально-личностное становление учащихся в условиях школы с информационно-технологическим профилем обучения [Электронный ресурс] / Т. Б. Корнеева., А. А. Меденцев // Интернет-журнал «Эйдос». <http://www.eidos.ru/journal/2007/0115-3.htm>. — Заголовок з екрана.

6. Резапкина Г. В. Отбор в профильные классы / Г.В. Резапкина. — М.: Изд-во «Генезис», 2005.

7. Сериков В. В. Парадигма современного образования: ориентация на личность. школе [Электронный ресурс] / В. В. Сериков // Ежемесячный электронный педагогический журнал Научно-педагогические школы Юга России: теория и история развития. — Режим доступа: <http://www.rspu.edu.ru/university/publish/schools/2/1.html>. — Заголовок з екрана.

8. Хуторской А. В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения: Пособие для учителя / А. В. Хуторской. — М., 2000. — 168 с.

9. Чепикова Е. В. Педагогические условия формирования профильной направленности личности учащихся: Автореф. Дисс. ... на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Чепикова Е. В. — Смоленск, 2008. — 23 с.

10. Ярославцева Л. Психологическое сопровождение профиля / Л. Ярославцева // Школьный психолог. — 2007. - №2. — С. 36-40.

11. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования. / И. С. Якиманская. — М.: Сентябрь, 2000. — 176 с.

12. Regular computer users perform better in key school subjects, OECD study shows. [Электронный ресурс]. — Режим доступа:

**ИССЛЕДОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКОВ В ДОПРОФИЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ С
ПРИМЕНЕНИЕМ СРЕДСТВ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ**

Бисиркин П. М.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности исследования личности учеников в условиях допрофильной подготовки в общеобразовательных учебных заведениях с применением средств информационно-коммуникационных технологий обучения в учебно-воспитательном процессе. Применение в итоговый период допрофильной подготовки средств психолого-педагогического диагностирования, осуществляется, с учетом силлогизма индивидуальности и профильности обучения в условиях общеобразовательной школы, определения мотивации обучения, творческих и интеллектуальных способностей, врожденных определенных личностных качеств и мотивационно-эмоционально ценностной, практической и информационной составных личности учащихся допрофильных классов.

Ключевые слова: допрофильная подготовка, диагностические средства, исследования личности, информационно-коммуникационные технологии.

**STUDY OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS PERSONALITY IN PRE-
PROFILE TRAINING EDUCATIONAL PROCESS USING INFORMATION AND
COMMUNICATION TECHNOLOGY**

Bisirkin P.

Resume

The article deals with the study of students personality while pre-profile training educational process in secondary schools using information and communication technology. Application of psycho-pedagogical diagnosis in the final period of pre-profile training is performed, taking into account the syllogism of the individuality and specialized education in secondary schools, the definition of training motivation, creative and intellectual abilities,

certain innate personality traits, motivation-emotional, practical, information compounds of pre-profile classes students individuality.

Keywords: pre-profile training , diagnostic tools, research identity, information and communication technology.